

Školitelský posudek

Lukáš Cvrček: *Jozef Lenárt a jeho doba*. Dizertační práce, strojopis. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, Praha 2015.

Lukáš Cvrček si zvolil za téma své dizertační práce osobnost slovenského komunistického politika Jozefa Lenárta (1923-2004). Zaměřil se na přitom především jeho činnost v období do roku 1968 a také na problematickou úlohu, jíž Lenárt sehrál ve dnech 20. – 27. srpna 1968 v souvislosti se sovětskou okupací.

Životopisy čelných komunistických funkcionářů z období po roce 1945 nejsou doposud buď zpracovány vůbec, anebo jsou zpracovány většinou neuspokojivým způsobem. V období před listopadem 1989 vycházely nekritické hagiografie politiků, kteří byli na výsluní moci, zatímco o jiných politicích se mlčelo – to v případě, že upadli do nemilosti. V polistopadovém období se pozornost badatelů komunistického období našich dějin zaměřovala primárně jiným směrem – zkoumaly se buď represe komunistického režimu, anebo odpor proti němu. Je proto jistě jen dobře, že tato mezera v českém a slovenském dějepisectví je nyní postupně zaplňována. K tomu přispěl svou dizertací i Mgr. Lukáš Cvrček.

Jozef Lenárt patřil po více než tři desetiletí k prominentům komunistického režimu, v němž zastával čelné stranické funkce jak na úrovni Slovenska, tak v celostátním měřítku. Přes dlouhá léta v aktivní politice nepatřil k těm, kteří by politikou linii utvářeli, ale spíše k těm, kteří stanovenou linii naplňovali. Narodil se na slovenském Liptově a pocházel ze skromných poměrů. Studoval sice na gymnáziu, ale z vlastní vůle studia v roce 1939 a přihlásil se do Baťovy „školy mladých mužů“. Po jejím ukončení pracoval v Baťových závodech na Slovensku. Lenárt byl od mládí ovlivněn levicovým hnutím a komunismem, na čemž nic nezměnil ani jeho pobyt v Baťových závodech, kde byla jakákoliv činnost komunistů zakázána a trestala se okamžitým propuštěním ze zaměstnání. Komunistickému hnutí zasvětil Lenárt celý svůj život. Už za války se zapojil se do komunistického odboje a v roce 1944 se zúčastnil Slovenského národního povstání. Studium v Baťově mistrovské škole práce ve Zlíně dalo Lenártovi schopnost organizovat práci, kterou pak po válce využil. Pracoval nejprve v různých manažerských pozicích ve znárodněných Baťových závodech ve Svitě a v Partyzánském. Organizační schopnosti ale plně uplatnil především v různých stranických

funkcích poté, co se stal koncem padesátých let profesionálním pracovníkem stranického aparátu.

Lenárt začínal po válce svou kariéru jako okresní tajemník Komunistické strany Slovenska (KSS) v Popradě a už v roce 1947 se stává členem ÚV KSS. V letech 1953-1956 vystudoval vysokou školu při ÚV KSSS v Moskvě, což jej předurčovalo k práci ve vrcholných stranických funkcích. Po návratu do Československa se stal nejprve tajemníkem krajského výboru KSS v Bratislavě. Na sjezdu KSS v květnu 1958 byl zvolen tajemníkem ÚV KSS, o měsíc později se na XI. sjezdu KSČ v Praze stal členem ÚV KSČ. V květnu 1962 se stal členem předsednictva ÚV KSS a na XII. sjezdu KSČ v prosinci téhož roku také členem předsednictva ÚV KSČ, v němž setrval dalších dvacet sedm let – až do pádu komunistického režimu. Od května 1971 byl zároveň prvním tajemníkem ÚV KSS, tj. prvním komunistickým funkcionářem na Slovensku. Kromě toho zastával i významné státní funkce: v letech 1962-1963 byl předsedou Slovenské národní rady, poté od podzimu 1963 do jara 1968 předsedou vlády.

Lukáš Cvrček mapuje chronologicky činnost Jozefa Lenárta a sleduje jeho politické postoje. Zamýšlí nad otázkou, která musí nutně napadnout každého historika: jak je možné, že Jozef Lenárt přežil ve vysokých státních funkcích všechny politické zvraty a stranické převraty, kterých za čtyřicet let komunistické vlády bylo několik? Do vysoké stranické funkce a do křesla předsedy vlády se dostal za Antonína Novotného. V době rozvíjejícího se reformního hnutí zastával Lenárt konzervativní postoje, nijak výrazně se neangažoval ani v slovenském národním hnutí usilujícím o federalizaci státu. V době Pražského jara sice musel 8. dubna 1968 podat demisi a v květnu 1968 byl na zasedání ÚV KSČ jako „člověk Novotného“ odvolán z předsednictva ÚV, jinak však přežil protinovotnovskou čistku celkem ve zdraví: z člena předsednictva se stal „pouhým“ kandidátem předsednictva, ale zůstala mu funkce tajemníka. Konzervativní skupina kolem Vasila Biľaka a Aloise Indry, která věděla o nadcházející vojenské invazi a chtěla proto na zasedání předsednictva ÚV KSČ v noci z 20. na 21. srpen 1968 prosadit resoluci legalizující sovětský zásah, s Lenártem počítala. Lenárt se ale projevil jako dobrý taktik: nenadále „vážně onemocněl“, nechal se hospitalizovat a na zasedání předsednictva vůbec nepřišel. Jakmile se ale zorientoval v politické situaci, zázračně se uzdravil, a začal se angažovat na straně prosovětských kolaborantů. Na podzim 1968 navázal kontakty s tzv. realistickou skupinou, čímž si zřejmě otevřel cestu ke spolupráci s Gustávem Husákem, příštím „mužem číslo 1“ v KSČ i ve státě. Ten jej akceptoval, ačkoliv k němu původně jako k člověku Novotného měl značně rezervovaný postoj. Lenártovi se

jeho taktický postup vyplatil. Na počátku roku 1970 byl odměněn funkcí prvního tajemníka KSS. V této funkci setrval až do dubna 1988, kdy byl nahrazen v rámci „přestavby“ Ignácem Janákem. Zůstal ale i nadále tajemníkem ÚV KSČ, a to nejprve pro ekonomiku, a později (místo odstaveného Vasilu Biláka) pro ideologii a zahraniční vztahy. Konec politické kariéry Jozefa Lenárta přinesl až pád komunistického režimu v listopadu 1989. Pro polistopadové vedení KSČ se Lenárt stal politicky neúnosným, a tak nejen že byl zbaven všech funkcí, ale dokonce byl jako jeden z představitelů normalizační politiky na počátku roku 1990 vyloučen ze strany. Lukáš Cvrček vysvětluje Lenártovo setrvání ve vrcholných funkcích jeho obratnou politikou a schopností pružně reagovat na nové podněty. Vážil si odborníků, i když to nebyli komunisté, čímž se zejména v padesátých letech lišil od většiny „dělnických kádru“, lidí bez vzdělání majících často nechuť k intelektuálům a inteligenci vůbec. Lenárt uměl práci organizovat a nebál se zaměstnávat schopné lidi, měl pochopení pro nové technologie a netradiční postupy, což byl nepochybně rovněž důsledek jeho práce u Bati v mládí. Na druhé straně třeba říci, že Lenárt nebyl politickým reformátorem. V oblasti politiky také nikdy neopustil své konzervativní a prosovětské postoje. S těmito závěry, k nimž Lukáš Cvrček dospěl, lze jistě souhlasit.

Práce Lukáše Cvrčka je napsána na základě původních archivních pramenů, které však mohly být využity jen částečně, protože relevantní fondy nejsou zatím ve všech případech přístupné a uspořádané. Byla využita také odborná literatura a použity i výpovědi svědků a pamětníků. Práce ovšem trpí určitou nevyvážeností, neboť dvacetiletému období normalizace, během kterého Lenárt působil osmnáct let ve funkci prvního tajemníka ÚV KSS, je věnována poměrně malá pozornost v porovnání s obdobím do roku 1968, resp. 1969. Přitom právě prozkoumání Lenártovy činnosti v tomto období by jistě pomohlo osvětlit např. hospodářský a sociální vývoj Slovenska v předmětné době.

Přes tento dílčí nedostatek považuji práci za přínosnou a doporučuji její připuštění k obhajobě.

V Praze, 24. června 2015

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.
odborný školitel